

Forfatter: Holberg, Ludvig

Titel: LIBR. II. EPIGRAMM. 89

Citation: Holberg, Ludvig: "LIBR. II. EPIGRAMM. 89", i *Værker i tolv bind 1: Natur- og folkeret*, udg. af F.J. BILLESKOV JANSEN ; Volmer Rosenkilde , Rosenkilde og Bagger, 1969-1971, s. 187. Onlineudgave fra Arkiv for Dansk Litteratur: <https://tekster.kb.dk/text/adl-texts-holberg10-shoot-idm140342680607552.pdf> (tilgået 18. september 2021)

Anvendt udgave: *Værker i tolv bind 1: Natur- og folkeret*

LIBR. II. EPIGRAMM. 89

☒ *Inter Convivas vulgò doctissimus ille est,
Impensis cuius coena parata datur etc.*

☒ De gamle Stoici foregave, at en viis Mand var og en riig Mand. Men, hvis dette Foregivende var rigtigt, kunde dermed heller betydes, hvad en viis Mand burte være, end hvad han virkelig er og agtes for: thi man seer Viisdom og foragtelig Fattigdom ofte at boe sammen, og at Verden haver saadant Forraad paa fornuftige Stodere, at man af dem kunde oprette det femte Monarchie. Skal man dømme efter Erfarenhed, da maa man heller sige, at en riig Mand er en viis Mand: thi een, som er bemidlet og tilligemed gavmild, er fast alting: han er viis, lærd, veltalend, deilig, ærlig, velbyrdig, og med et Ord, han er alting. Thi det heder her, som Ordsproget lyder:

☒ *Et genus et formam Regina Pecunia donat.*

Paa gammel Dansk:

Est du krum og est du lam,

Har du Penge, saa gaaer du fram.

☒ Hertil sigter dette Epigramma, som ellers synes at være heel paradox: nemlig, at den, som tracterer Giesterne, er den lærdeste Mand i Lauget. Thi, saalænge det varer, er han Mester af Discoursen. De taknemmelige Giester lade ham begynde og ende Talen. Han haver gemeenligen Frihed at udvælge de Materier, som han er mest dreven udi, hvilken er en stor Fordeel, og kand give en Halvlærd Anseelse af Lærdom. Han proponerer, fortsætter Talen uden Modsigelse, og deciderer imellem andre. Giesterne, som Manden haver i Obligation, ere som Thermometra, eller Vejrglas, hvilke falde og stige, tie og tale, ligesom Aspecterne ere. De undsee sig ved at contradicere, og holde det mod Anstændighed at fremkomme med en Materie uden Leilighed gives: og, om nogen kommer ved Leilighed udi 188 en Materie, hvorudi han hersker, staaer det til den tracterende Herre at afbryde Discursen, saa ofte ham lyster; thi, saa snart han kaster et Ord imellem, vende alle deres Øjen og Øren til ham, og kand han strax ex abrupto fremføre en nye Materie, og tiltrække sig alles Attention. Han er derfor det store Hiul i Talen hvorefter alting drejes. Han taler mest, efterdi han haver Frihed til at tale alleene. Han taler lærdest, efterdi han haver Evne til at udvælge de Materier, hvorpaa han haver præpareret sig; og han taler fyndigst og deciderer med Succes, efterdi man lader ham have det sidste Ord. En Fremmed, der anhører saadant, kand deraf let blive bedragen, og uforskyldt tildømme en Mand Forstand og grundig Lærdom, ej i agttagende, at det er alleene Tiden og Stedet, som tilvejebringer saadan Lærdom og Veltalenhed, hvilke forsvinde med disse Omstændigheder, og forvandles til Ukyndighed og Taushed. Mangen Mand er derfor ikke lærd og fornuftig uden ved sin egen Bordende, ligesom visse Folk kand ikke figte uden paa deres Grund, og Børn ingen Courage have uden paa deres egen Boldgade. En Præsident udi et Raad haver gemeenligen to a tre Vota, skiønt han voterer ikke bedre end de andre Assessores, men det er Sædet og Bordenden, som gjør hans Tale fyndig, og giver hans Stemme en tredobbelt Vægt. Tael med ham paa et andet Sted, saa skal du finde, at det er ikke i Henseende til hans Hoved, men i Henseende til den Bænk han sidder paa, hans Votum er saa fyndigt, som 2 eller 3 andres. Det er saaledes Stolen, som er fornuftig og ikke Præsidenten. Dette have Folk merket, og derfor, naar de føre Processer og udvælge sig Commissarier, søge ikke efter, hvo der er størst Jurist, men hvo der haver højest Character, ikke hvo der er mest vittig, men hvo der er mest velbyrdig, og consequenter haver størst Myndighed, vel vidende af Erfarenhed, af hvad Vigtighed hans Stemme er, og at en fornemme og mægtig Mand er altid en viis Mand. Hid passer sig det gamle Ordsprog: *Naar Guld og Penge begynde at tale, maa fattig Mand tie qver.* 189 Naar man dette saaledes i agt tager, er let at begribe dette anførte Paradox, nemlig, at den, som tracterer, er den lærdeste ved Bordet. Thi, saasom han er Mester af Discoursen, og haver præpareret sig til hvad han vil tale, saa kand han ansees som en bevæbnet Mand blant ubevæbnede, eller, som den der er posteret paa et høit og fordeelagtigt Sted, hvoraf han kand beskadige andre, men andre kand intet Slag faae til ham igien. Jeg haver ofte selv admireret Folk, som have været udi saadan Situation, men siden haver fundet, hvorudi deres Lærdom haver bestaaet, og at de med Stedet haver tabt all deres Erudition. Den er ikke lærd, som taler hvad han vil: men den er lærd, som taler lærd, naar han bliver adspurt. Man kand derfor ikke dømme af en Præstes Prædiken eller en Professors Lectionibus om deres Lærdom, eftersom de tale, hvad de ville, og ingen maa bryde dem ind udi Talen: Lad dem nedstige af Prædikestoel og Cathedra for at imodtage Spørsmal, saa vil Prøven ret gøres.

☒ Adskillige halvlærde Folk vide fortreffeligen at tage dette udi Agt, og ligesom store Generaler lede efter fordeelagtige Steder, eller Sømænd efter Vinden og Luven førend de slaaes, saa lade disse sig ikke høre uden ved fordeelagtige Leiligheder, saaledes, at de discourere ikke om lærde Sager, uden hvor dem Leilighed gives at tale alleene, og uden de ere paa de Steder, hvor de ikke underkastes Objectioner og Spørsmal. Adskillige have derved med liden Lærdom erhvervet sig Navn af stor Erudition. Jeg siger adskillige, efterdi mange ikke vide den Konst at faae Anseelse af Lærdom med liden Bekostning. Jeg vilde derfor, at, saasom all den Fordeel Lærdom i vor Tiid bringer tilveje, bestaaer moxen alleene i det pure Navn, man i Skolerne, i steden for at plage Ungdommen med mange Præceptis, undervisede dem udi visse Regler,

hvorved den med gandske maadelig Erudition kunde blive sprænglærd; thi hvad nytter det at være lærd, naar man ikke holdes derfor, og hvad skader det intet at vide, naar man ved intet kand erhverve sig Reputation af Videnskab.

190

✂ Det bekjendte malo esse quàm videri, er nu ikke meer i Moden, og derfor af liden Nytte. Ungdommen maa fornemmeligen oplæres udi det, som kand i fremtiden være dem til Gavn og Fordeel. Nu omstunder kommer til pas den gamle Erindring:

✂ *Scire tuum nihil est, nisi te scire hoc sciat alter.*

✂ Jeg vilde derfor, at blant Hoved-Præcepta udi Skolerne skulde være disse, at studere ikkun løsligen, men arbeide paa, at man kand synes at være lærd, skjøndt man haver ikkun ringe Forraad paa Lærdom; hvilket kand skee, naar ovenmelte Regler tages i agt, nemlig, at naar man vil discourere om lærde Sager, man nøye iagttager Tiden, Stedet og Personerne, som man taler med, saaledes, at man gjør sig Mester af Talen og seer vel til, at man ikke exponerer sig til Objectioner og Spørsmål; hvilket kand skee, naar man enten kand komme til at tale udi et Cathedra, hvor det er mod Anstændighed at modtage Objectioner, item at man ikke discourerer om lærde Sager uden med sine Undermænd og Clienter, eller, om man drister sig til lærde Discourser med sine Ligemænd, at det ikke skeer uden paa belejlig Tiid, nemlig naar man tracterer dem, og i saa Maade kand være forvisset om Ret og Privilegio at føre Ordet saa længe som Maaltidet varer. Hertil kunde legges et Hoved-Præceptum, som adskillige have fundet sig fortreffeligen vel ved, nemlig at sette alting til side, og alleene studere paa visse Materier, som ere en vogue, for Exempel, at læse flittig Aviserne, og at indfinde sig i Forsamlinger alle Postdage, da man kand være forvisset om, at de Materier blive mest omtalte. Videre, naar der lader sig see en Comete, og formodentligen derom fornemmeligen bliver discoureret udi Staden, da at læse noget om Cometers Egenskaber, og bringe det an udi Selskaber, saalænge som Cometen er Materie til Discours, og indtil Plads gives til anden herskende Materie ved andre Hændelser, som af Kriig, stor Formørkelse, Vandflod etc. da iligemaade at studere noget paa samme Tings Aarsag og 191 Egenskab; thi jeg haver kiendt adskillige der ved dette Middel have erhvervet saa stort Navn af Erudition, at det haver været holden for Medisance og Misundelse at tvivle derom. Dette vilde jeg, at Informatores toge nøye i agt, saa blev Stien eller Gradus ad Parnassum ikke saa lang og vanskelig som den nu gøres. Den korteste Vey er den beste, og, naar man ved en let Gienvey kand komme til Maalet, er det daarligh at gaee den lange og besværlige alfare Vey.

✂ Hvad nytter det at vide meget, naar man ikke haver lært den Konst at bringe det an udi Selskab. Gert Westphaler vidste om intet at tale uden om sin Reise fra Haderslev til Kiel, om Tyrken og de 7 Churfyrster: men vidste fortreffeligen at bringe det an, saa at hvorledes end Talen begyndte, og hvad Materie der end udi Selskab blev forebragt, saa endtes Discoursen med een af disse tre Ting, saa at han holtes for en lærd Mand blant Almuen. Dette Arcanum eller hemmelige Konst vide ogsaa de, som lære en Hob Sententzer uden ad af Græske og Latinske Autoribus og Poeter, saa at det koster ikkun at faae en eeneste Bog i Hovedet, for at erhverve sig Anseelse af Lærdom. Thi man kand i en Hast ikke andet end admirere deres Læsning, der ved alle Materier vide at citere, hvad en gammel Autor eller Kirke-Fader siger derom, helst naar Citationerne af Autorum Ord og Navne, ere rigtige; thi jeg kand ikke gandske bifalde dem der citere falske Ord og Navne, hvorvel det samme undertiden ogsaa kand have fortreffelig Virkning udi Selskabe. Jeg haver udi min Ungdom kiendt een der med Succes saadant ofte practicerede, og haver engang hørt ham til Beviis paa hvad han sagde, at citere den Autor Ristenium, hvorved han reedede sig ud af en Labyrinth. Autoris Navn var mig ubekjendt; men jeg fik siden at vide, at det var Mestermannen udi Trundhiem, som heedte Torfan Risten.

✂ Jeg kunde vise adskillige andre compendieuse Veye til Lærdom; men hvad nytter det, naar ingen vil tage derefter. Skolemestere og Informatores henge udi deres gamle Slentrian, 192 fra hvilken de ikke ere at bringe, endskiønt de af daglig Erfarenhed burte vide, at det er ikke ved stor Læsning, men ved Konst at bringe en liden an, man erhverver Anseelse af Lærdom. Jeg erindrer mig, at een af mine Lærere gjorde en Hoved-Erindring til mig og alle dem, der bleve dimitterede fra ham, nemlig: *Læs flittig Aviserne*; og synes det, at han ved denne Erindring haver havt for Øyene dette som jeg her haver forklaret. Jeg tog ogsaa nøye i agt hans Formaning, og derudover kom i Udraab blant Almuen for en stor Politicus, og varede denne min Reputation, indtil jeg begyndte at slaee mig til de saa kaldne solide Studia. Virkningen deraf var denne, at jeg, som paa Postdagene tilforn havde været consuleret som et Stats-Lexicon, blev anseet som en Mand af liden Importance: ja efterhaanden tabte saaledes mit store Navn af Statslærdom, at man end ikke udi Landsbye Kroer toge mig meere for fulde: Og det ikke uden Aarsag; thi jeg, som tilforn paa Postdagene havde ført Ordet, maatte stiltiende høre paa, hvorledes Kroemænd, Forpagtere, Ridefogeder og Skrivere, som nu gemeenligen af Avisernes flittige Læsning ere blevne de største Politici udi Landet, afsette Konger og Fyrster, igiennemheigle Generaler, og gjøre Annotationer udi Alliancer og Freds-Tractater. Og er jeg endnu udi samme Stand: reiser derfor nu omstunder alle Landsbye Kroer eller Stats-Forsamlinger forbi. Jeg erindrer mig, at jeg for nogle Aar siden holt for en Kroe paa Landet, og der spurte Kioldersvenden, hvad got Nyt? jeg ventede at faae noget at vide om Tilstanden der udi Egnen; men han svarede mig, at Mirrveis var indsluttet udi Schirvan. Dette var for højt og uforstaaeligt for mig. Hvorudover jeg strax sukkende reiste bort,

beklagende, at jeg ikke havde efterlevet min Lærers Erindring.